

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמיניהם

פרשת וישלח

בנתיבות אמונים מעמקה של הפרשה בענייני אמן ותפלה

"הפון לקראת אלקיה ישראל" (עמוד ד יב)

עצמו ומהדר, שגמור (כ ט א): השתחוו לה' בהדרת קדש. ולא יעמד בתפלה באפנתו ולא בראש מגלה ולא בגלגלים מגלות - אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו בפני הגדולים אלא בבתי הרגלים" (מכ"ם תפלה ה).
 ובמאיר" (ברכות ל ב) העיד: "מגדולי החכמים היו מעשרים עצמם בבגדים נאים שלהם בשעת תפלה... ואף על פי שאין זו מסורה לכל, מפל מקום ראוי לו לאדם שלא לעמד דרך הדיטות וראוי לו להדר עצמו בקה שמצוי לו".

טבילה במקוה

הלכות נוספות נפסקו בענין חובת הכנת הגוף לתפלה, וכבר פשט המנהג בישראל להקפיד בכל יום על טבילה במקוה קדם התפלה, כפשוטו צויו של יעקב: "והטהרו... ונקומה ונעלה בית א-ל".

וקב באר מהרש"א (ח"א, ע"ז כ ב) על לשון הבריתא (שם): "וריות מביאה לידי נקיות - באמצעות הוריות לקום מקדם בבקר, יספיק לו הזמן כדי לנקות גופו ולרחץ ידיו קדם התפלה, ונקיות [זו] מביאה לידי פרישות" - פרישות היא לשון פרישת כפיים, דהיינו תפלה שבה אדם פורש כפיו השמימה".

עוד כתב הש"ל (אומיות, אות טהרה): "יש טמאה רוחנית שהיא האב של אבי אבות הטמאה, והיא טמאת עברות, שפמו שמיצו להדיא בענין עריות ומאכלות אסורות לשון טמאה, כן הוא הדין בכל העברות. ומה גדול ענין טהרת המקוה, הן לטמאת הגוף והן לטמאת העברות. אשרי מי שרגיל בטהרה טהרה - הינו טהרת הלב. ורמז לכך מן הפתוח (תהלים נא י): "לב טהור ברא לי אלקים", לב טהור ברא הוא ראשי תבות טבילה ומטהרת הלב תמשוך טהרת המחשבה, ותהיה לו מחשבה טהורה".

וב"סוד ושרש העבודה" (ש"ח פ"א) כתב: "בכל טבילה שאדם טובל את עצמו יותר, ממשוך עליו קדשה ביותר... ואדם המקדש את עצמו מלמטה, מקדשים אותו מלמעלה יותר ויותר".

הנהגה זו היתה נר לרגליהם של גדולי הדורות שהקפידו על טבילה במקוה בכל יום קדם התפלה, דגמת החתם סופר שהיה טורח בכל בקר לטבל במים קרים במקוה של רבי משולם טיסמניץ (מנהגי חתם סופר, בני ברק תשל"ו).

הכנה לתפלת מנחה ולתפלת ערבית

בנוגע למנהגם של חסידים הראשונים, רבים הם הסבורים כי הנהגה זו שכת דוקא לתפלת שחרית, אך מדברי בעל סדר היום נראה שאדרבה, מעלתה גדולה יותר בתפלת מנחה ובתפלת ערבית, שכן כתב בהנהגות תפלת המנחה: "נראה לי שגדול שכן המקדים בערב מן המשכים בבקר. מפני שבבקר אין לו שום עסק משא ומתן ומלאכה לעשות ואין לו דרך אחר אלא לבא לבית הכנסת ולהתחנן לפני אלקיו יתברך, אבל בערב שהוא עסוק במלאכתו וצריך לגמור עניניו וכל חפציו, ומניח הפל ובא לבית הכנסת לבקש חפצי שמים, שפרו גדול כפול ומקבל".

בפרט אם הקדים לבא... והוא בבית הכנסת יחיד מצפה ומקוה שיבואו העם להתפלל, שהוא חשוב בעיני המלך הרבה מאד וגבור יקרא לו, אחר שכבש את צרו לבטל עצמו מפל עסק ורץ כצבי לעשות רצון אביו שבשמים. והוא יתברך ישלם לו שכרו בעולם הזה ובעולם הבא, ובזה יאריך ימיו וישותתיו".

בכל יום יום אנו זוכים לעמוד פעמים מספר ולדבר עם אבינו שבשמים, מלך מלכי המלכים, הקדוש ברוך הוא. נדמה כי אין מלים לתאר את גדל הזכות בחלקנו - בני אדם שיסודם מעפר וסופם לעפר - לזכות למה שאף המלאכים הקדושים לא זכו: לשבח ולהלל מדי יום ביזמו לאבינו שבשמים!

אלא שכפי שכבר דרשו חז"ל על נושא התפלה (ברכות ו ב וברש"י שם) מהפסוק (תהלים י ב ט): "כרם זלוח לבני אדם" - אלו דברים העומדים ברומנו של עולם של מזלזלים בהם; לדאבון לב ההרגל הפך לטבע בעבורנו, ופעמים רבות נגשים אנו לתפלה בחטף ובלא שימת לב לגדל השגה והמעמד.

אי לכך הקדוש השלחו ערוך פה סמינים בהלכות תפלה (או"ח צ-צב), שבהם הביא הלכות המבססות על הנהגות חז"ל ומאמריהם, דברים שיש בהם כדי לעורר כל לב להתחנן לתפלה כדבעי.

יסודן של הלכות אלו מתבסס על העבדה הפשוטה שכשאנו מתפללים לפני ה', אף שאנו עושים זאת כמה פעמים בכל יום, אל לנו לתת להרגל לגרם לנו לגשת כפי שאנו נגשים לשיחה עם חבר, להבדיל אף אלפי הבדלות. אלא עלינו לדעת ולחשב לפני מי אנו עומדים לדבר, לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא, ובשל כך להתחנן למעמד פראי.

אחד ממאמרי חז"ל הידועים בענין זה מופיע בדברי המשנה (ברכות א): "חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים כדי שיכנונו לבם למקום".

מקור למנהגם של חסידים הראשונים

כך כתב הרמב"ם על הפסוק בפרשתנו (לה א): "קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח": "לא ידעתי מהו ושב שם... ואולי צוה ושב שם לפנות מחשבתו לדקה בא-ל". וכך כתב גם השפ"ר: "ושב שם" - לכו דעתך קדם שתבנה המזבח, כענין אפרים ז"ל (ברכות א): "חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים כדי שיכנונו את לבם למקום".

והרי הדברים מבהילים: אם יעקב אבינו, עליו השלום, שהיה מרפנה לשיכנה, ודבקוהו בה' לא פסקה אף לרגע - שרצה לבנות מזבח ולהודות לה' הצרף להכנה מיחדת, על אחת כמה וכמה אנו הטרודים ושקועים בצרכי העולם הזה, ודאי שצריכים אנו להכין עצמנו בטרם נגש לתפלה, לפנות מחשבותינו מעניני העולם הזה ולהפנים כי אנו עומדים לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא (שערי תפלה).

הכנת הגוף והמלבושים לתפלה

חז"ל הדגישו מאוד את חובת האדם להתחנן לקראת תפלתו לפני מלכו של עולם: במציאת מקום מקבד, נקיון גופו ובלישת מלבושים נקיים ומקבדים. ומקור הביאו לכך בזמנא (שבת יא) מן הכתוב: "הפון לקראת אלקיה ישראל" (עמוד ד יב).

גם להלכות אלו מצאנו מקור בפרשתנו (לה א-ב): "והטהרו והחליפו שמלתכם; ונקומה ונעלה בית א-ל", שעליו כתב האבן עזרא: "המקום הזה נלמוד שחבב כל ישראל פאשר ילך להתפלל למקום קבוע להיות גופו נקי ומלבושיו נקיים".

ובספר "פר החיים" (צא כ) הביא בשם ספר חסידים: אדם המופיע לפני מלך בשור ודם, לא יבא פאדם היוצא אל השוק, יתעטף להיות לפניו באימה וביראה ובכבוד; אם כן, אנו העומדים בתפלה לפני אדון כל הארץ. יתברך שמו - על אחת כמה וכמה שיש לנו להתעטף פראי וקהיות לפניו באימה וביראה, ועל כך נאמר (שמואל א ב ל): "כי מקבד יאכבד".

ביתר פרוט כתב הרמב"ם (תפלה ה): "תקון המלבושים פיצד; תתקן מלבושיו ותחלה ומצין

נצולים מהמקטורגים

"הצילני נא מיד אחי מיד עשו" (לב יב)

"נא מיד אחי" - ראשי תבות אמן, ללמדך כי זכות עניית אמן נצולים מהשטן, שבתחלה נדמה לאדם כאוהב ובשל כך מצליח לפתות אותו לחטא, ולאחר מכן משטין עליו ומטה את גזר דינו לחובה.

ויש גזה רמז למאמר הזהר הקדוש (תקוני זר מ א): "העונה אמן בכל כחו קורעין לו גזר דינו של שבועים שנה".

דברי שמואל [סלונים]; עולת שלמה'

יהודי יקר!
 בכל בקר נתנת בידך ההזדמנות לשגור מתנות נפלאות למלך העולם, לזכות שיפתחו שערים לקבלת תפלותיך לרצון ולהנצל מהאזורים להציק ולהצור לך. הקפד על אמירת ברכות השחר בשלמות ועל עניית אמן אחריהן פראוי, ובכך תזכה להתברך מפני עליון בכל מילי דמיטב. אמן.

כשעולות אותן ברכות שוננו ב'אמן' למעלה, מיד נפתחים כל השערים בפניהן, ומכריזים ואומרים בכל הרקיעים: זהו הדורון שעלך פלוגי למלך, וזו הברכה שונעושתה בשלמות פראוי. ובשכר שגרמו ישראל נחת רוח למעלה, פותחים שערים לקבל תפלתם ונצלים מפל המצרים להם. (דברי פר' וינלך רפה א וראי מהקמא עקב רמא)

פניני אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשת השבוע

'היטב איטיב עמך' - בטובה הגלויה לעין כל

ואתה אמרת היטב איטיב עמך (לב י)

על כפל הלשון 'היטב איטיב' באר הקדשת לוי: הו' דוע כי כל פעל ה' הוא לטובה, ואף הצרות הבאות עלינו, חלילה, עמק ענינו הוא מפתח הרחמים, אך לעיני בשר ודם הן נראות כרעה. והו' שאמר יעקב: "ואתה אמרת היטב איטיב עמך" - הלא הבטחת להיטיב עמי בטובה הגלויה אף לעיני בשר ודם. לפיכך מבקש אני מפה: "הצילני נא מיד אחי מיד עשוי!"

ומעשה היה ברבי ר' בונים מפשיסחא שבאחת השבתות נפטר רחמנא ליצ'ן. במשך השבת כלה שלט הרבי ברגשותיו באפן מפלא, עד שלא נבט על פניו כל שני משאר השבתות.

רק לאחר שסיים להבדיל נתן הרבי דור לרגשותיו, וכך אמר בעוזו ממר בבכי: "אמנם אמרו חז"ל (ברכות טו): "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד", אך ישמרנו ה' מטובות שפאלו... מבקש אני מפה, רבוננו של עולם, שמפאן ואילך תנהג בי אך ורק כהנבטחתך ליעקב: 'היטב איטיב עמך', ותיטיב עמי באפן שאראה בפעל את הטוב".

פאר ישראלי סוף שבת

ברכה חטופה - מנחה לעשו

וישח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו (לב ז)

שגורה היתה אמרה זו בפי הרב הקדוש מאאצק: "חז"ל הזהירו (ברכות מז א): 'שלא יזרק אדם ברכה מפיו, ומה לדבר נמצא בפסוק: 'וישח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו: 'וישח' - החוטף ברכותיו מן הבא בידו - מן הבא ליד' בלא מחשבה, הרי זו 'מנחה לעשו אחיו' - מגיעה הברכה לפטרא אחרא, ורחמנא ליצ'ן.

יעקב נלחם על המצוות הקלות

ויאתר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר (לב כה)

מפרסמת היא דרשת חז"ל (חלו' צא א וכן ברש"י פא) שהסבה ליעקב חזר ועבר את הנחל, היא משום שזכור פ'פכים קטנים' שישכח בעבר הנחל השני.

רמז נפלא אמר על כך המגלה עמקות: הגימטריה של יעקב היא קפ"ב, ושל פכים קטנים "שט"ו, ובצרופו יחד הן בגימטריה: 'ישראל'.

יעקב אבינו, עליו השלום, נצח את השטן בקך שחזר לאחוריו על 'פכים קטנים', הינו שדקדק אף במצוות הקלות שהיצר הרע גורם שהאדם ידוש אותן בעצביו, לפיכך זכה ונקרא שמו 'ישראל'.

שללי אורות

כאן המקום להוסיף ולרמז על הנאמר בהמשך (פס"ז): "ויאמר שלחני כי עלה השחר ויאמר לא אשליח פי אם ברכתני", על חשיבות ענית אמן אחר ברכות השחר: שהרי אף ענית אמן מצוה קלה היא עד מאד, ולמרות מעלתה הנשגבה רבים מתרשלים בה.

עלינו ללמד מיעקב אבינו שגלחם על מצוות כגון אלו "עד עלות השחר" - להתגבר כארי ולהקפיד עם שחר על אמירת הברכות בצורה משקלמת בפני מי שיענה אחרינו אמן, וכך נזכה אף אנו להכניע את שרו של עשו - הוא השטן - תחתנו.

לחטף כל הזמנות הודות ולשבח

ויאמר שלחני פי עלה השחר (לב כז)

בגמרא (חלו' צא ב) בארו שפחשו הפלאך לעלות למרום בהסבירו: "מיים שנגראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד כשור".

על דברי הפלאך עמד החפץ חיים וגלה דבר מפלא: כפי שבעולם העליון מוגבלים הפולאים הקדושים בשירתם, כך גם נשמות ישראל הנמצאות בגני מרומים אינן יכולות לשורר בכל עת. לעמת זאת בעולם הזה יש בידינו אין ספר הזמנות להלל ולשבח לבוראנו, פי כאן השירה היא בגדר 'עבודה', ואלו בעולם העליון היא בגדר 'קבלת שכר'.

עלינו להזדרז שלא להחמיץ ולו הזמנות אחת לשורר, הודות ולשבח, כי בעולם הבא - מי יודע מתי תזכה לקב טוב.

חפץ חיים הקדש

מעין זה אמרו חז"ל (תנחומא צו ז) על שכרו של המקפיד לשבח את הבורא בעגית אמן: "כל העונה אמן בעולם הזה זוכה לענות אמן לעולם הבא".

תפלתו של יעקב נענתה בשלמות

וישב ביום עשו לדרך שיערה (לג טו)

באר הבית הלוי: יעקב לא רצה בעשו - לא כ'אחי' ולא כ'עשו', כפי שנלמד מפה שכפל את בקשותו (לעיל לב י): "הצילני נא מיד אחי מיד עשוי".

כעת התבשר שתפלתו נענתה באפן משלים: לבו של עשו נתהפך מלהרע לו, ומלבד זאת נצל גם מאחיותו בקך ששב עשו ביום ההוא לדרך שיערה.

"ג מדות - האם די באמירתו?!"

ויקרא לו א-ל אלקי ישראל (לג כ)

וביובתו דרשו שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב א-ל, ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישב כפשוטו של מקרא פאת... (רש"י).

מדברי חז"ל אלו שיש הפנים יפות: (שמות לד ז) את יסודו הנועד של בעל 'ראשית חכמה' (שער העונה פ"א), כי משמעות ההבטחה שנאמרה על "ג מדות: "כל זמן שישראל יעשו לפני פסדך הזה, אני מוחל להם!" (ראש השנה ז ב), והיא שיתנהגו בהליכותיהם כפי ג מדות אלו.

וכבר תמהו רבים על דבריו: אמנם נתן להבין זאת על כפל המדות, אך כיצד יכול אדם לנהג במדת א-ל? וליפיק סברו כי סגלת "ג מדות מועילה גם באמירתן בלבד, וכפי הנרמז בנסח שאמרו אומרים קדם "ג מדות: "א-ל הורית לנו לומר שלש עשרה", כי ממדת א-ל נוכל ללמד שסגלת "ג מדות חלה אף באמירתן גרידא...

אך לאור דברי רש"י הנזכרים לעיל, מביא הפנים יפות את שיטת הראשית חכמה, פי אם קרא הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו א-ל, הרי שהיא מדה שכל בן אנוש יכול לשאף להתקדש ולהגיע אליה.

אף הביני 'שיכר' (שול מאמר ב אות ד) דחה זאת וכתב, פי אדרבה, מפה שטרר רש"י לצון שדברי חז"ל אלו אינם כפשוטו של מקרא, מוכח שרצה לצדד ללמד זאת על ישראל, שלא יצטרכו הם לנהג במדות אלו בפעל כדי לזכות למחלה, אלא תספיק להם אמירתן בלבד.

מעשה אמונים

ספור שבועי על אמן ותפלה

פדורים שורקים בדרך למקנה

מיקרי קרנא קדישא דשופראי הנה הצדיק רבי אברהם [אברום] אהרונוביץ זצ"ל, איש קדוש ששמו נשא בהערצה בפי יהודי ירושלים קטנים פגדולים, ורבים נושעו מברכותיו.

רבי אברום, אשר נודע בשערים בגדל קדשותו, הקפיד עד מאד על טבילה במקנה בכל בקר קדם התפלה. דבר לא מנע ממנו לקיים את מנהגו; בימים פתוקנים כמו בלא מעט ימים קפואים שעירי הקדש התברכה בהם, היתה הטבילה בעבורו כחק בל יעבר.

אלא, שכאשר הגיעו ימים קשים לירושלים, עת פעלו מי שכנו 'אנשי המחחרות' בחסות חשכת הליל ופגעו במטרות בריטיות מתוך מחשבה שהדבר יגרם לשלטון המנדט לפנות את מקומו, הפכה הטבילה לקשה עד למאד.

הצעד הפרופזי שבו נקטו הברטים פנגד אותן מחחרות היה הטלת 'עצר' לילי על רחובות ירושלים. היציאה לרחובות בשעות הלילה נאסרה על כל תושבי ירושלים מקטן ועד גדול, ומי שהפר הוראה זו הסתכן במשך במחנה 'שגלר' - במקרה הטוב, ובהפגעות מפדורי רוביהם של החילים - במקרה הגרוע. מודע היה רבי אברום לסכנה האורבת ליוצא לרחוב, אולם כיון שלא היה מסוגל להתפלל מבלי לטהר קדם לכן את גופו במקנה, נאלץ להפר את העצור' לא מעט פעמים.

מקובי נסו למונעו מפה, אך ר' אברום לא שעה לדבריהם. וקה, גם בלילות של עצר, היה משכים טרם עלות השחר ויוצא מביתו ששוכן בפאתי 'מאה שערים' לעבר המקנה שבשכונת 'בית ישראל' הסמוכה.

ואל יהי הדבר קל בעיניכם. אמנם היתה זו דרך קצרה, אך במהלכה היה עליו לחצות גדר תיל דוקרנית, לעבר סמוך למחסום משטרה, ורק אז להמשיך אל המקנה, אולם אף מכשול לא הרתיעו והוא דבק במנהגו הקדוש חרף כל סכנו ומחורה.

קרה ופעם גלוהו החילים, שכאמור קלה היתה ידם על ההדק. רבי אברום הסביר להם באנגלית רצוצה בלוי תנועות ידים נמרצות, כי בסף הכל מבקש הוא להגיע למקנה, והחילים, שלא הבינו את דבריו חשבוהו למשגע והניחו לו להמשיך בדרך.

בלילות שלאחר התקרית כבר הפירוהו החילים, ומלבד אי אלו התקליות בודדות נראה היה כי ר' אברום הסתגל למצב.

כך חלפו עברו כמה חדשים קשים עד ללילה שעליו נסוב ספורנו: פיצוץ אדיר החריד את שמי ירושלים, ואנף שלם ממלון 'המלך דוד' קרס באחת. באנף זה שכןה מפקדת הצבא הבריטי מה שהוביל להרוגים בריטיים רבים, ועצביהם של מפקדי הצבא הבריטי נמתחו עד קצה גבול היכולת.

באותו לילה היתה היציאה לרחוב מסכנת ביותר. החילים הבריטיים קבלו הוראה חד משמעית מהפקוד העליון לירות ללא הסוס בכל מי שימצא ברחוב. ר' אברום שעסק מחצות הלילה בתורה לא היה מודע לסכנה המרחפת ברחובות עירו. בעלות השחר סגר את הגמרא ויצא לרחוב המסכן.

לקול טריקת הדלת התעוררה זוגתו. רגע קצר ארף לה להבין: בעלה הצדיק שפכל הנראה לא התודע לחמרת המצב יצא מהבית. כעת, נתון הוא בסכנת חיים של ממש.

היא רצה לחלוץ בבהלה וגלתה את הנוצא מכל. שני חילים בריטיים קפואי מבט זהו את ר' אברום, דרכו את נשקם בן רגע ופתחו בריי חסר רחמים.

מבעת כלה פרצה הרבנית בזעקות אימים: "עזבו אותי! הוא איש קדוש, הניחו לו!" למשמע צעקותיה פסקו היריות באחת.

היא לא היתה מסגלת להביט אל הכוון שבו עמד בעלה. הפדורים הרבים שגורו מול עיניה מטוח קצר, בידי חילים מימים, יכולים היו לגרם אף ורק לתוצאה אחת... למות. והיא חשה שאין בה הפח להתמודד עם הבשורה המרה.

בתוך כך התעוררו כמה שכנים מהרעש והמהומה. חלונות נפתחו, והנס המפלא הגיע לאזניה. פדורי המות עברו מעל ראש בעלה, ליד רגליו ולצד כתפיו, אך באפן בלתי הגיוני ובנס גלוי החטיאו את המטרה.

ר' אברום הצדיק לא נפגע לרעה, והוא המשיך לצעד אל עבר המקנה, משל לא היו הדברים נוגעים לו ככל ועוקר.

ספור המופת המרגש הפך עד מהרה לשיחת היום בקרב הבריות.

"כיצד לא פחדת באותה שעה?", נשאל רבי אברום.

השיב ר' אברום ברגע מבלי להתפעל: "מהרתי למקנה מתוך פחד ואימה מכבוד השם יתברך שלפניו התכוננתי לעמד בתפלה. וכשיש בלבו של אדם פחד מהשם יתברך, אין הוא מפחד מקל דבר שבעולס!"

אברהם עבד ה' עמ' 172

לא המדרש עקר אלא המעשה